

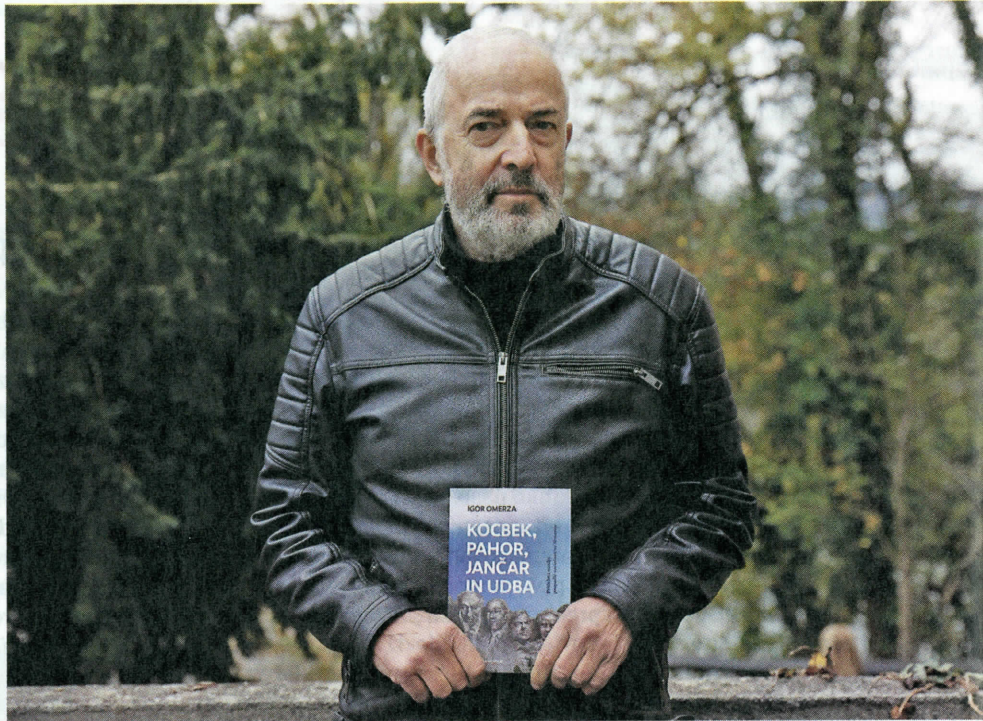
Solženicin iz Maribora

»Političnega obsojenca udbovci pripeljejo na zloglasni Goli otok. Tam svojega ječarja vpraša: 'Ali imate tukaj knjižnico?' Ta mu odgovori: 'Nimamo. Imamo pa avtorje!'« S tem črnim humorjem se začne nova knjiga Igorja Omerze *Kocbek, Pahor, Jančar in Udba*. Napisal jo je ob smrti slovenskega zamejskega pisatelja Borisa Pahorja in v njegov spomin. O tem, kako je nekdanja SDV oziroma ponarodelo Udba spremljala Edvarda Kocbeka in Borisa Pahorja, je pisal že v svojih prejšnjih knjigah. V novi razkriva, kako je tajna policija spremljala Kocbekovo umiranje in smrt po njegovi družinski prijateljici, ki jo je o dogajanju izčrpno obveščala.

Prav tako razkriva, kako ga je Boris Pahor pet let prepričeval za intervju, v katerem je Kocbek leta 1975 kot krščanski socialist, član vodstva OF in poznejši minister razkril poveljne poboje vrnjenih domobrancev in civilistov. Najbrž je bilo odločilno »pljuvanje« po Kocbeku v Delu ob njegovi 70-letnici. Takratno komunistično vodstvo ga je politično odstranilo in prisilno upokojilo leta 1952, ko je napisal zbirko novel *Strah in pogum*, v katerih je NOB prikazal manj herojsko. Zaradi njegovih zaslug in znanstva po svetu si ga zapreti niso upali, vendar so mu vse do smrti prisluškovali z mikrofoni v zidu, poštno kontrolo, tajnimi stanovanjskimi preiskavami in zasledovanjem. Celó po njegovi smrti so odpirali pošto, ki je prispela na njegov naslov. Podobno so spremljali tudi v Trstu delujočega Pahorja, tajno preiskovali stanovanja, v katerih je bival v zamejstvu in v Sloveniji ter mu preprečevali razširjanje njegove knjige *Odisej ob jamboru po Sloveniji*, ker je v njej polemiziral z uradnimi stališči vodilnih slovenskih partijcev.

»Političnega obsojenca udbovci pripeljejo na zloglasni Goli otok. Tam svojega ječarja vpraša: 'Ali imate tukaj knjižnico?' Ta mu odgovori: 'Nimamo. Imamo pa avtorje!'«

Povsem nova pa je zgodba pisatelja Draga Jančarja, ki so ga leta 1974 udbovci aretirali zaradi vnosa »emigrantske literature« v domovino, gre za knjigi *Nemiljiva Slovenija* Cirila Žebota in *V Rogu ležimo pobiti* Tomaža Kovača (psevdonim emigrantskega duhovnika Branka Rozmana). Obe knjigi je posojal prijateljem in z njimi razpravljal o njeni vsebini. Omerza je popisal, kako je Udba spremljala Jančarja vse do padca komunističnega režima. Toda osrednja je zgodba o aretaciji in zaporu Draga Jančarja, ki je bil takrat novinar Večera, na-

Igor Omerza bo svojo knjigo *Kocbek, Pahor, Jančar in Udba* predstavil v četrtek, 3. novembra, ob 18. uri, v muzeju VSO na Cankarjevi 11 v Ljubljani.

pisal pa je že tudi svoj prvi roman 35 stopenj. Tik pred aretacijo je za svoje novinarsko delo prejel nagrado sklada Toneta Tomšiča, kar je bilo za Udbo nezaslišano. V svojih prispevkih je bil namreč kritičen do takratnih partijskih odločitev, simpatiziral je z odstavljenim politikom Stanetom Kavčičem in imel stike s slovenskimi intelektualci v Ljubljani in zamejstvu, tudi s Kocbekom in Pahorjem.

Kako priljubljen je bil, lahko razberemo na podlagi odziva njegovih sodelavcev pri Večeru in slovenskih književnikov, ki so se

kumentih, ki jih citira Omerza. Prav tako jih je jezilo, da so se z Jančarjem glasno solidarizirali njegovi sodelavci pri Večeru in ga branili med pričanjem na sodišču. Po pritiskih partije na uredništvo so nekateri od teh novinarjev odšli z Večera. Po izrečni sodbi je bil kritičen do sodnika tudi Radio Študent, zaradi česar je nato mariborsko sodišče proti mediju sprožilo postopek.

Jančar je spadal v neformalno skupino kulturnih delavcev iz Maribora, v kateri so bili še literarni zgodovinar in književnik Marijan Kramberger, novinar Večera France Forstnerič, dramaturg Tone Partljič ter lektor in pesnik Andrej Brvar. Udba je vseskozi spremljala delovanje Peterice, kot so jih imenovali v dokumentih SDV. Kot je iz njih razvidno, je Partljič obiskoval Jančarja, ko je bil v zaporu. Udba je tudi ugotovila, da je nameraval Jančar pobegniti k tastu v Nemčijo, vendar so mu to preprečili. Po prihodu iz zapora je služil vojaški rok v JLA, nato pa je odšel v Ljubljano, kjer je najprej delal v Viba filmu, nato pa na Slovenski matici. Dejavni je bil tudi pri *Novi reviji*, ki jo je prav tako spremljala Udba. V istem obdobju kot Jančarja je režim preganjal tudi Kocbekova sodelavca, novinarja Dela Viktorja Blažiča in sodnika Franceta Miklavčiča, ki so ju prav tako morali predčasno izpustiti iz zapora zaradi pritiska mednarodne javnosti.

vseskozi zavzemali za konec pregona in pozneje za izpustitev iz zapora. Jančar je bil obsojen na leto dni strogega zapora, vendar so ga zaradi pritiska domače in zamejske (koroške) javnosti po nekaj mesecih pomilostili in izpustili. Zelo veliko oporo je imel tudi v do režima kritičnemu nekdanjem partizanu Ladislavu Gratu Kijevu, ki mu je med sojenjem celo dajal nasvete, kar je udbovce dodatno razjarilo. »Kijev meni, da pri nas dosti pišemo o preganjanju sovjetskega pisatelja Solženicina, da pa imamo zdaj svojega Solženicina,« piše v udbovskih do-

IGOR KRŠINAR
FOTO: PRIMOŽ LAVRE